

Kocaeli İli 112 Acil Yardım Birimlerinde Çalışan Personelin Marmara Depreminden Etkilenme ve Olası Afetlere Hazırlık Durumlarının Saptanması

Determination of the Influencing Status of the Marmara Earthquake and Preparation Status For Possible Disasters of the 112 Emergency Staff In Kocaeli City

Hayriye Çakmak¹, Rahime Aydın Er², Yüksel Can Öz², Ahmet Tamer Aker³

¹Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Aydın, Türkiye

²Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli Sağlık Yüksekokulu, Kocaeli, Türkiye

³Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Kocaeli, Türkiye

Özet

Amaç: Afetler, bireyler üzerinde hem fiziksel hem de psikolojik travma yaratan önemli olaylardır. Kocaeli ve çevresi yakın geçmişte iki büyük deprem geçirmiştir. Yaşanan bu iki deprem, bölgede yaşayan halkla birlikte, burada görev yapan sağlık personelinin de etkilenmiştir ve bu personelin bir kısmı halen bu bölgede yaşamaya devam etmektedir.

Bu araştırma Kocaeli ili 112 Acil Yardım Birimlerinde çalışan personelin, Marmara depreminden etkilenme ve olası yeni afetlere hazırlık durumlarının saptanması amacıyla planlandı.

Gereç ve Yöntem: Araştırma Kocaeli ili 112 Acil Yardım Hizmetlerinde görev yapan sağlık personelinin kapsayacak şekilde tanımlayıcı olarak planlandı ve 15 Eylül 2004 ve 15 Kasım 2004 tarihleri arasında yürütüldü. Araştırmada 46 sorudan oluşan bir anket formu kullanıldı.

Bulgular: Araştırmaya toplam 92 çalışan katıldı. Katılımcıların yarısından fazlasının Marmara depremi sırasında bölgede oldukları, fiziksel bir travma yaşamadıkları ancak afete bağlı ruhsal travma tepkilerini %10 ile %29 oranında yaşadıkları görüldü.

Sonuçlar: Çalışma sonunda bölgede çalışan sağlık personelinin ruhsal açıdan desteklenmelerinin ve aynı zamanda afetler ve afetlerde çalışma koşulları konularında bilgilendirilmelerinin yararlı olacağı sonucuna varıldı.

Anahtar kelimeler: Afetlere hazırlık, Afetlerden etkilenme 112 Acil Yardım Birimi çalışanları

Alındığı Tarih: 11.06.2009

Kabul Tarihi: 13.10.2009

Abstract

Objective: Disasters causing both physical and psychological trauma to individuals are important events. In the recent past, two major earthquakes occurred in Kocaeli and its surrounding areas. These two earthquakes affected people living in the region and health personnel working there during the earthquake. Some of the personnel still continue to live in the region.

This study was planned to determine the influencing status of the Marmara Earthquake and preparation status for possible disasters of the 112 emergency staff in Kocaeli.

Materials and Methods: This study was planned as a descriptive cover for the Kocaeli 112 Emergency Medical staff and was carried out between 15 September 2004 and 15 November 2004. In this study, a questionnaire consisting of 46 questions was used.

Results: 92 participants attended this study. More than half of the participants were in the region during the Marmara Earthquake, with no physical trauma, but some mental trauma reactions, with a rate of 10% to 29% were observed.

Conclusions: This study shows that mentally supporting the health personnel working in the region, and at the same time informing them about disasters and working conditions in disasters are necessary.

Key words: Preparedness for disasters, influence of disasters, 112 emergency staff

Received: 11.06.2009

Accepted: 13.10.2009

Giriş

Afetler toplumun olağan yaşam düzenini bozan, büyük miktarlarda can ve mal kaybı ile sonuçlanan ekolojik olaylardır (1).

Afetler bireyler üzerinde hem fiziksel hem de psikolojik travma yaratan olaylardır. Afet görmüş ama etkilenmemiş hiç kimse yoktur (2). Birey afetten fiziksel olarak en az hasarla kurtulmuş olsa bile, yaşadığı psikolojik travma küçümsenmeyecek derecededir ve bunun sonucunda görülebilecek belirtiler senelerce sonra bile ortaya çıkabilir (3, 4).

Ülkemizde insani ve ekonomik kayıplara yol açan doğal afetlerle sık karşılaşmakta olup, bunların başında da depremler gelmektedir. Yakın geçmişte Marmara Bölgesi ve çevresi, merkez üstleri Gölçük ve Düzce olan iki büyük deprem geçirmiştir (1). Yaşanan bu iki deprem bölgede yaşayan halkla birlikte, burada görev yapan personeli de etkilenmiştir.

Travmatik olayların ardından, sadece olaya doğrudan maruz kalanlar değil, bu kişilerin yanı sıra, olaya yakından tanık olanlar, mağdurların yakınları, kendisi görmese ya da yaşamasa bile travmatik olayı bir başkasından bütün ayrıntıları ile dinleyenler ya da olayın etkilerini medyadan yakından takip edenler ve o bölgede yardım çalışmalarında

görev alan kişiler de travmatik stres belirtisi gösterebilir (5-8). Bu grupların gösterdiği tepkiler, ikincil travmatik stres ya da dolaylı travmatizasyon olarak tanımlanmaktadır ve bireylerde görülen belirtiler, olayı bire bir yaşayan mağdurlarla benzer olmaktadır (9).

Deprem sırasında bölgede görev yapan sağlık personelinin bir kısmı, o anda bölgede olup depremi bire bir yaşayan kişilerdir. Diğer bir kısım sağlık personeli ise sonradan bölgeye gelmiştir. Ancak bu kişiler de deprem sonrası bölgedeki olumsuz koşullarla bire bir mücadele etmek durumunda kalmış, depremi yaşayanların yaralarını sarmaya çalışmıştır (1, 10). Bu nedenle travma sonrasında görülebilecek ruhsal sorunları bu kişilerde de görmek olasıdır (1, 3).

Afetlere karşı etkili bir yönetim gerçekleştirmek ve etkili bir hizmet sunmak için afet planlarının önceden yapılması önemlidir (1). Ancak bu planlar yapılırken insan faktörünün unutulmaması gerekir (11). Yaşanan psikolojik travmayla birlikte; olaya hazırlıksız yakalanma, ne zaman, nerede, ne yapacağını bilememe, afetten zarar görmüş olma, afetle baş edememe ve destek sistemlerinin olmaması gibi faktörler personelin etkin çalışmasını engelleyecektir. Bununla birlikte kendisinden yardım beklenen bu kişilerin önceden yaşamış oldukları olumsuz deneyimlerin izlerini hala taşıyor olmaları, yeni bir afet durumuyla baş edebilmelerini zorlaştırabilecektir. Bu durum afetten sonraki ilk 24 saati kapsayan akut dönemde kendisinden hizmet beklenen 112 Acil Yardım personeli için özellikle önemlidir (3).

Bu araştırma; Kocaeli 112 Acil Yardım Hizmetlerinde;

1. Çalışan sağlık personelinin Marmara depremine bağlı ruhsal sorunları var mı?
2. Çalışan sağlık personeli olası yeni bir afet durumuna karşı bireysel olarak hazır mı?
Sorularına cevap bulmak amacıyla planlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırma Kocaeli ili 112 Acil Yardım Hizmetlerinde görev yapan sağlık personelinin (hekim, hemşire, sağlık memuru, ebe, acil tıbbi teknisyen) ve sürücülerini kapsayacak şekilde tanımlayıcı olarak planlanmıştır. Kocaeli Üniversitesi Araştırma Etik Kurulu ve Kocaeli İl Sağlık Müdürlüğü'nden gerekli izinler alındıktan sonra araştırmaya başlanmıştır. Araştırma 15 Eylül 2004 ve 15 Kasım 2004 tarihleri arasında yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini bu birimlerde çalışan tüm personel (n=150 kişi), örnekleme ise araştırmaya katılmayı kabul edenlerin tamamı (n=92 kişi) oluşturmuştur. 112 acil yardım hizmetlerinde çalışmakta olan personel, 24 saatlik nöbetler şeklinde çalışıp diğer dört gün süresince istirahat etmektedir. Ayrıca 112 istasyonları birbirinden ayrı ve epeyce uzak noktalarda bulunmaktadır. Bu nedenle verileri toplamak için aynı istasyona birçok defa gidilmek durumunda kalmış; bu durum da verilerin toplanması için ayrılan sürenin uzamasına neden olmuştur.

Araştırmada verilerin toplanmasında araştırmaya katılan bireylerin demografik özelliklerini, eğitimlerini ve var olan eğitim gereksinimlerini, Marmara depremlerinden etkilenme durumlarını, yeni bir afete hazır olup olmadıklarını ve geçmiş depremlere bağlı travma sonrası stres bozukluğu belirtileri gösterip göstermediklerini sorgulayan toplam 46 sorudan oluşan bir anket formu kullanılmıştır. Anket formu bireyler ile yüz yüze görüşülerek bire bir araştırmacılar tarafından doldurulmuş, elde edilen verilerin değerlendirilmesinde; personelin yüzdelik dağılımları alınmış, istatistiksel analizde ise χ^2 testi kullanılmıştır. $P=0.05$ 'in altındaki değerler anlamlı kabul edilmiştir.

Bulgular

Araştırmaya katılan personelin demografik özellikleri incelendiğinde, %72.8'inin (67 kişi) erkek; %65.2'sinin (60 kişi) evli; %65.3'ünün

(60 kişi) fakülte /yüksek okul mezunu olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılanların yaş ortalaması $\bar{X}=31.04\pm 6.14$ olarak bulunmuştur.

Ayrıca katılan personelin çalıştıkları birimlere ilişkin özellikleri incelendiğinde; %38,0'inin (35 kişi) meslekte ve %77.2'sinin (71 kişi) birimde çalışma süresinin 0-5 yıl arasında olduğu; %77.2'sinin (71 kişi) istasyonda görev yaptığı; %29.3'ünün (27 kişi) sağlık memuru olarak çalıştığı; %50.0'sinin (46 kişi) görevinden memnun olduğu; %51.1'inin (47 kişi) birimde çalışmaya başlamadan önce acil bakım konusunda eğitim aldığı; %65.2'sinin ise (60 kişi) düzenli aralıklarla kurumun yapmış olduğu hizmet içi eğitimlere katıldığı saptanmıştır (Tablo 1).

112 Acil Yardım Birimlerinde hekim, hemşire, sağlık memuru, ebe ve acil tıbbi teknisyen olarak çalışan sağlık personelinin (n=72) eğitim

Tablo 1. Kocaeli ili 112 acil yardım birimlerinde araştırmaya katılan personelin çalıştıkları birimlere ilişkin özellikleri

ÇALIŞTIKLARI BİRİMLERE İLİŞKİN ÖZELLİKLER	Sayı	%
MESLEKTE ÇALIŞMA SÜRESİ		
* 0-5 Yıl	35	38.0
* 6-10 Yıl	28	30.4
* 11-15 Yıl	19	20.7
* 16 Yıl ve üstü	10	10.9
TOPLAM	92	100.0
BİRİMDE ÇALIŞMA SÜRESİ		
* 0-5 Yıl	71	77.2
* 5-10 Yıl	21	22.8
TOPLAM	92	100.0
ÇALIŞTIĞI BİRİM		
* Komuta Merkezi	21	22.8
* İstasyon	71	77.2
TOPLAM	92	100.0
GÖREVİ		
* Hekim	26	28.3
* Hemşire	10	10.9
* Sağlık Memuru	27	29.3
* Ebe	5	5.4
* Acil Tıbbi teknisyen	4	4.3
* Sürücü	20	21.8
TOPLAM	92	100.0
ÇALIŞTIĞI GÖREVDEN MEMNUNİYET DURUMU		
* Memnun	46	50.0
* Kısmen Memnun	41	44.6
* Memnun Değil	5	5.4
TOPLAM	92	100.0
BİRİMDE ÇALIŞMA ÖNCESİ EĞİTİM ALMA DURUMU		
* Eğitim Almış	47	51.1
* Eğitim Almamış	45	48.9
TOPLAM	92	100.0
HİZMET İÇİ EĞİTİMLERE KATILMA DURUMU		
* Katılıyor	32	34.8
* Katılmıyor	60	65.2
TOPLAM	92	100.0

gereksinimleri incelendiğinde ise; en fazla ileri çocuk yaşam desteği konusunda eğitim gereksinimleri olduğu, ancak bununla birlikte ileri kardiyak yaşam desteği ve ileri travma yaşam desteği konularında da eğitime gereksinim duydukları belirlenmiştir (Tablo 2).

Kocaeli ili 112 Acil Yardım Birimlerinde araştırmaya katılan personelin afete hazırlık durumları incelendiğinde, araştırmaya katılanların %76.1'i (70 kişi) çalıştıkları kurumun afet planından haberdar olduğunu; %51.1'i (47 kişi) afet durumlarında resmi olarak görevlendirildiğini; %53.0'ü (49 kişi) herhangi bir afet olduğunda nerede görev yapacağını yerini bilmediğini; %40.2'si (37 kişi) afet durumundaki görev ve sorumluluklarını bildiğini; %54.3'ü (50 kişi) afet durumunda yapılacak görevlendirmelerle ilgili personelin gönüllülüğünün aranması gerektiğini; %69.6'sı (64 kişi) afette görev almak istediğini; %50.0'si (46 kişi) afet durumunda çalışmaya kendisini hazır hissettiğini; %51.1'i (47 kişi) özellikle afet sonrası ilk 24 saat içinde çalışmaya hazır olduğunu; %66.3'ü (61 kişi) afet durumunda çalışırken görevinde oldukça etkili olabileceğini ancak %59.8'i (55 kişi) bazı endişelerinin olduğunu; %40.2'si (37 kişi) beklenen depremden oldukça korktuğunu; %73.9'u (68 kişi) ise beklenen depremin olumsuz etkileri ile baş edebileceğini bildirmiştir (Tablo 3).

Araştırmaya katılan personelin, afette çalışmakla ilgili kaygı yaratabilecek durumlara ilişkin değerlendirmeleri incelendiğinde, %56.5'i (52 kişi) kendilerinde en fazla kaygıya neden olan durumun görev ve sorumluluk konusunda belirsizliklerin olması konusunda olduğunu; bununla birlikte afetler konusunda hiçbir eğitimlerinin ve deneyimlerinin olmamasının da kendilerinde kaygı yarattığını bildirmişlerdir (Tablo 4).

Kocaeli ili 112 Acil Yardım Birimlerinde araştırmaya katılan personelin afet durumunda çalışmalarını etkileyebilecek faktörlere bakıldığında ise; %87.0'si (80 kişi) yakın kaybının olmamasının, %87.0'si (80 kişi) ise kendinin ve yakınlarının güvende olduğunu bilmesinin en öncelikli faktörler olduğunu bildirmişlerdir (Tablo 5).

Araştırmaya katılan personelin geçmiş afet deneyimlerini incelendiğinde, %55.4'ü (51 kişi) 17 Ağustos Kocaeli ve 12 Kasım Düzce depremlerinde deprem bölgesinde olduğunu ancak %52.2'si (48 kişi) bu depremlerde görev ve sorumluluk almadığını; %90.2'si ise (83 kişi) 17 Ağustos Kocaeli ve 12 Kasım Düzce depremleri dışında başka bir depremde görev ve sorumluluk almadığını; %87.0'si (80 kişi) depremde yakın kaybının olmadığını; %98.9'u (91 kişi) enkaz altında kalmadığını; %95.7'si (88 kişi) yaralanmadığını; %87.0'si (80 kişi) deprem dışında başka bir afet yaşamadığını ve %27.0'si ise (25 kişi) yaşadığı depremlerden oldukça korku duyduğunu belirtmiştir.

17 Ağustos Kocaeli ve 12 Kasım Düzce depremlerinde görev ve sorumluluk alan 44 personele (%47.8) afet bölgesinde çalışırken en çok sıkıntı duydukları faktörler sorulduğunda, organizasyon ve malzeme eksikliğinin ilk sırada (19 kişi) olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte yeterli dinlenme fırsatlarının olmamasının (7 kişi); ulaşım

ilgili sorunların (4 kişi); belirsizlik ve kargaşanın ortaya çıkmasının (3 kişi); yardımın geç gelmesinin (3 kişi); ailesi ile ilgilenememenin (2 kişi); su ve gıda eksikliğinin (2 kişi); halkın bilinçsizliğinin (2 kişi); kişilerin psikolojik olarak kötü olmalarının (1 kişi); deneyimsizliğin (1 kişi); personel sayısının yetersizliğinin (1 kişi) ve idarecilerin duyarlılığının (1 kişi) da sıkıntı yarattığını ifade etmişlerdir (Birden fazla faktör yazılmıştır).

Kocaeli ili 112 Acil Yardım Birimlerinde çalışıp, araştırmaya katılan personelin Marmara depremine bağlı ruhsal travma yaşayıp yaşamadıklarını belirlemek amacıyla bireylerde ruhsal travmanın bazı tepkileri aranmıştır. Bireylere ruhsal travma tepkileri verilerek, onlardan bu tepkileri hala (Marmara depremini dikkate alarak) yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. Elde edilen veriler incelendiğinde araştırmaya katılan personelin %23.9' u (22 kişi) depremi hatırlatan şeyler nedeniyle korku ve kaygı yaşadığını; %19.6'sı (18 kişi) depremi hatırlatan şeylerden uzak durmak için çaba harcadığını; % 23.9' u (22 kişi) kendini diken üstünde ve tetikte hissettiğini; %10.9'u (10 kişi) olaylar karşısında kendini künt, kopuk, ilgisiz hissettiğini; %8.7'si (8 kişi) ruhsal tedavi ve danışmanlık alma ihtiyacı hissettiğini; %2.2'si (2 kişi) ise kendini ruhsal olarak çok kötü hissettiğini; ancak buna karşın hiçbiri %100.0'ü (92 kişi) ruhsal sorunlar nedeniyle ilaç kullanmadığını belirtmişlerdir (Tablo 6).

Genel değerlendirmede ise, personelin Marmara depremine bağlı ruhsal tepkileri %10 ile 29 oranında yaşadıkları, yaklaşık %9 oranında da tedaviye gereksinim duydukları görülmüştür.

Araştırmaya katılan personelin ruhsal sorunları olduğunda kimden yardım aldığı incelendiğinde ise; %42'4'ünün (39 kişi) çoğunlukla kendi yakınlarından yardım aldıklarını belirlenmiştir.

Yapılan istatistiksel analizlerde Kocaeli ili 112 acil yardım birimlerinde çalışan personelin cinsiyetleri ile afet durumunda çalışmakla ilgili endişe duyma durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark gözlenmiştir ($\chi^2=5.836$; $p=,016$). Kadın çalışanlar (%27.2; $n=25$) erkeklere göre afet durumunda çalışmakla ilgili daha fazla endişe duymaktadırlar (Tablo 7).

Kocaeli ili 112 acil yardım birimlerinde çalışan personelin görevleri ile kendilerini afet durumunda ($\chi^2=7.401$; $p=687$) ve afet sonrası özellikle ilk 24 saat içinde ($\chi^2=15.337$; $p=120$) çalışmaya hazır hissetme, afet durumlarında çalışmakla ilgili endişe duyma ($\chi^2=3.841$; $p=573$), afet durumunda görev aldıklarında bu görevde etkili olma ($\chi^2=3.632$; $p=962$), beklenen olası depremden korku duyma ($\chi^2=27.970$; $p=110$) durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark gözlenmemiştir.

Kocaeli ili 112 acil yardım birimlerinde çalışan personelin görev yaptığı alanla ilgili düzenli olarak hizmet içi eğitim alma durumları ile kendilerini afet durumunda ($\chi^2=,499$; $p=779$) ve afet sonrası özellikle ilk 24 saat içinde ($\chi^2=1.073$; $p=585$) çalışmaya hazır hissetme, afet durumlarında çalışmakla ilgili endişe duyma ($\chi^2=,255$; $p=614$), afet

Tablo 2. Kocaeli ili 112 acil yardım birimlerinde araştırmaya katılan personelin mesleki eğitim gereksinimleri

Mesleki Eğitim Gereksinimleri	Var		Yok		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
*Temel Yaşam Desteği	29	40.2	43	59.8	72	100.0
*İleri Kardiyak Yaşam Desteği	45	62.5	27	37.5	72	100.0
*İleri Travma Yaşam Desteği	43	59.8	29	40.2	72	100.0
*İleri Çocuk Yaşam Desteği	48	66.7	24	33.3	72	100.0
*Triyaj Uygulaması	29	40.2	43	59.8	72	100.0

Tablo 3. Kocaeli ili 112 acil yardım birimlerinde araştırmaya katılan personelin afete hazırlık durumları

Afete Hazırlık Durumu	Sayı	%
Personelin Çalıştığı Kurumun Afet Planından Haberdar Olma Durumu		
* Afet Planından Haberdarım	70	76.1
* Afet Planından Haberdar Değilim	22	23.9
TOPLAM	92	100.0
Personelin Afet Durumunda Resmi Görevlendirilmesinin Olma Durumu		
* Resmi Görevlendirmesi Var	47	51.1
* Resmi Görevlendirmesi Yok	45	48.9
TOPLAM	92	100.0
PERSONELİN AFET DURUMUNDA GÖREV YERİNİ BİLME DURUMU		
* Biliyorum	43	46.7
* Bilmiyorum	49	53.3
TOPLAM	92	100.0
Personelin Afet Durumunda Görev ve Sorumluluklarını Bilme Durumu		
* Biliyorum	37	40.2
* Kısmen Biliyorum	32	34.8
* Bilmiyorum	23	25.0
TOPLAM	92	100.0
Personelin Görevlendirmede Gönüllülükle İlgili Düşünceleri		
* Gönüllülük Aranmalı	50	54.3
* Gönüllülük Aranmamalı	42	45.7
TOPLAM	92	100.0
Personelin Afet Durumunda Görev ve Sorumluluk Almaya İsteklilik Durumu		
* Görev Almak İsterim	64	69.6
* Görev Almak İstemem	28	30.4
TOPLAM	92	100.0
Personelin Afet Durumunda Çalışmaya Hazır Hissetme Durumu		
* Hazır Hissediyorum	46	50.0
* Kısmen hazır Hissediyorum	36	39.1
* Hazır Hissetmiyorum	10	10.9
TOPLAM	92	100.0
Personelin Afet Sonrası Özellikle İlk 24 Saat İçinde Kendisini Çalışmaya Hazır Hissetme Durumu		
* Hazır Hissediyorum	47	51.1
* Kısmen hazır Hissediyorum	27	29.3
* Hazır Hissetmiyorum	18	19.6
TOPLAM	92	100.0
Personelin Afet Durumunda Çalışırken Görevinde Ne Kadar Etkili Olacağı Konusundaki Düşüncesi		
* Biraz	17	18.5
* Oldukça	61	66.3
* Çok Fazla	14	15.2
TOPLAM	92	100.0

Personelin Afet Durumunda Çalışmakla İlgili Endişe Duyma Durumu		
* Endişe Duyuyorum	55	59.8
* Endişe Duymuyorum	37	40.2
TOPLAM	92	100.0
Personelin Beklenen Depremden Korku Duyma Durumu		
* Hiç	7	7.6
* Biraz	31	33.7
* Oldukça	37	40.2
* Şiddetli	11	12.0
* Çok şiddetli	6	6.5
TOPLAM	92	100.0
Personelin Beklenen Deprem Olumsuz ve Yıkıcı Etkileri İle Başedebilme Durumu Konusundaki Düşüncesi		
* Baş edebilirim	68	73.9
* Baş edemem	24	26.1
TOPLAM	92	100.0

durumunda görev aldıklarında bu görevde etkili olma ($\chi^2=1.451$; $p=,484$), beklenen olası depremden korku duyma ($\chi^2=936$; $p=919$) durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark gözlenmemiştir.

Kocaeli ili 112 acil yardım birimlerinde çalışan personelin 17 Ağustos Kocaeli ve 12 Kasım Düzce depremlerinde bölgede bulunma durumları ile kendilerini afet durumunda ($\chi^2=209$; $p=901$) ve afet sonrası özellikle ilk 24 saat içinde ($\chi^2=256$; $p=880$) çalışmaya hazır hissetme, afet durumlarında çalışmakla ilgili endişe duyma ($\chi^2=1.134$; $p=287$), afet durumunda görev aldıklarında bu görevde etkili olma ($\chi^2=062$; $p=970$), beklenen olası depremden korku duyma ($\chi^2=3.462$; $p=484$) durumları arasında da yine istatistiksel açıdan anlamlı fark gözlenmemiştir.

Tartışma

Bir afet ile karşılaşıldığında, ortaya çıkan sorunlarla nasıl başa çıkılacağı o an düşünülerek bulunamaz. Kurtarma, ilkyardım, nakil, haberleşme, malzeme akışı ile örgütlenmenin mutlaka önceden planlanmış olması gerekir. Bu düzenlemede rol üstlenecek her birey nerede, ne zaman, ne yapacağını önceden çok iyi bilmek zorundadır. Aksi takdirde düzen ve işbirliği yerine bir kargaşa ortamı ortaya çıkar ve yapılması gereken işler gecikir (12). Afet durumlarında, afet planlarında görevlendirilmesi olanlar, derhal görev yerine, görevlendirilmesi olmayanlar ise, olağan dönemdeki görev yerlerine giderek ve kurumundaki görevlerini yürütmeye başlamalıdır (1). Oysa araştırma sonuçlarından elde edilen bulgulara bakıldığında ister resmi görevlendirilmesi olsun, ister resmi görevlendirilmesi olmasın personelin %53'ü (49 kişi) afet durumunda görev yerini bilmediğini ifade etmiştir.

Sağlık personelinin afet durumunda etkin olabilmesi için gerekli olan bir diğer faktör ise, afet öncesi dönemde bu personelin diğer acil bakım konularının yanında, afet durumlarında görev yapma ve sorumluluk alma gibi konularda da hizmet içi eğitimlerle bilgilendirilmiş olmalarıdır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında araştırmaya

Tablo 4. Kocaeli ili 112 acil yardım birimlerinde araştırmaya katılan personelin afet durumunda çalışmakla ilgili kaygı yaratabilecek durumlara ilişkin değerlendirmeleri

Afet Durumunda Çalışmakla İlgili Kaygı Yaratabilecek Durumlar	Kaygım Var		Kaygım Yok		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
* Afet konusunda hiçbir eğitiminin olmaması	46	50.0	46	50.0	92	100.0
* Afet durumlarında görev sorumluluklarla ilgili belirsizliklerin olması	52	56.5	40	43.5	92	100.0
* Afetle ilgili deneyiminin olmaması	41	44.6	51	55.4	92	100.0
* Yaralı ve ceset görmekten korkuyor olması	6	6.5	86	93.5	92	100.0
* Arama kurtarma çalışmalarına katılmak zorunda kalması	40	43.5	52	56.5	92	100.0
* Yeterli dinlenme fırsatı bulamadan uzun süre çalışmak zorunda kalması	35	38.0	57	62.0	92	100.0
* Performansının üstünde iş beklentisinin olması	32	34.8	60	65.2	92	100.0
* Çevredeki halkın olumsuz tepkilerinin olması	34	37.0	58	63.0	92	100.0

Tablo 5. Kocaeli ili 112 acil yardım birimlerinde araştırmaya katılan personelin afette çalışmalarını etkileyebilecek faktörlere ilişkin değerlendirmeleri

Afet Durumlarında Çalışmalarını Etkileyebilecek Faktörler	Etkili Olur		Etkili Olmaz		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
* Yakın kaybının olmaması	80	87.0	12	13.0	92	100.0
* Kendinin ve yakınlarının güvende olduğunu bilmesi	80	87.0	12	13.0	92	100.0
* Kendinin ve yakınlarının maddi kaybının olmaması	32	34.8	60	65.2	92	100.0
* Kendinin ve yakınlarının ihtiyaçlarının karşılanıyor olması	66	71.7	26	28.3	92	100.0
* Görev ve sorumluluk bilincine sahip olması	72	78.3	20	21.7	92	100.0

katılan personelin %34.8'inin (32 kişi) kurumlarında düzenlenen bu tür hizmet içi eğitimlere katılmadıkları görülmüştür. Bununla birlikte Kocaeli ili 112 acil yardım birimlerinde çalışan personelin görev yaptığı alanla ilgili düzenli olarak hizmet içi eğitim alma durumları ile kendilerini afet durumunda ($\chi^2=499; p=779$) ve afet sonrası özellikle ilk 24 saat içinde ($\chi^2=1.073; p=585$) çalışmaya hazır hissetme, afet durumlarında çalışmakla ilgili endişe duyma ($\chi^2=255; p=614$), afet durumunda görev aldıklarında bu görevde etkili olma ($\chi^2=1.451; p=484$), beklenen olası depremden korku duyma ($\chi^2=936; p=919$) durumları arasında istatistiksel açıdan da anlamlı fark gözlenmemiştir.

Afet planlarındaki organizasyonlarda görevli olan kişilerin derhal olay yerine gelmeleri ve etkin bir şekilde çalışmalarını beklenir. Ancak bu beklenti bu kişilerin kendisinin ve ailesinin olaydan zarar görmemesi durumunda doğrudur. Kişinin kendisinin ve birinci derecede yakınlarının olaydan zarar görmemesi durumunda, kişilerin önce kendisini ve birinci derecede yakınlarını kurtarması ancak ondan sonra görev ve sorumluluklarını hatırlaması doğanın ve aklın bir gereğidir (1). Araştırma sonuçlarına bakıldığında araştırmaya katılan personelin 87.0'si (80 kişi) yakın kaybının olmamasının ve kendinin ve yakınlarının güvende olduğunu bilmesinin afet durumunda etkin bir şekilde çalışabilmeleri için en öncelikli faktörler olduğunu bildirmişlerdir. Bu bulgu literatürle de örtüşmektedir (1).

Yine araştırma sonuçlarına bakıldığında kadın çalışanlar (%27.2; n=25) erkeklere göre afet durumunda çalışmakla ilgili daha fazla endişe duymaktadırlar ($\chi^2=5.836; p=016$). Bu durumun bayanların fiziksel olarak erkeklere göre kendilerini daha yetersiz hissediyor olmalarından kaynaklanıyor olabileceği kanısına varılmıştır. Yine

bununla birlikte kadınların aynı zamanda bir eş ve anne rollerine sahip olmaları ve afet durumlarında görev aldıklarında bu rollerini yeterince yerine getiremeyeceklerini düşünüyor olmaları da böyle bir sonucun ortaya çıkmasında etkili olabilir.

Önceden afet deneyimi olan bireyler yeni bir afet durumuyla karşılaştıklarında kendilerini nelerin beklediğini bilebilirler. Bu durumda olan bireyler önceden yaşamış oldukları bazı olumsuz deneyimleri tekrar yaşayacakları için olaydan daha fazla etkilenebilirler (13). Bu bireylerin daha sonraki afet durumlarında çalışmakla ilgili kaygı duyuyor olmaları da oldukça olasıdır. Bununla birlikte önceki deneyimler kişilerin yeni bir afet durumunda kendilerini nelerin beklediğini bilmeleri ve bu konuda hazırlıklı olmaları açısından pozitif yönde de bir yarar sağlayabilir (14). Bu durumdaki bireyler ise, bir sonraki afet durumunda çalışmakla ilgili daha az kaygı duyabilir ve hatta böyle bir afet durumunda görev almakta istekli de olabilirler. Araştırma sonuçlarına bakıldığında Kocaeli ili 112 acil yardım birimlerinde çalışan personelin 17 Ağustos Kocaeli ve 12 Kasım Düzce depremlerinde bölgede bulunma durumları ile kendilerini afet durumunda ($\chi^2=209; p=901$) ve afet sonrası özellikle ilk 24 saat içinde ($\chi^2=256; p=880$) çalışmaya hazır hissetme, afet durumlarında çalışmakla ilgili endişe duyma ($\chi^2=1.134; p=287$), afet durumunda görev aldıklarında bu görevde etkili olma ($\chi^2=062; p=970$), beklenen olası depremden korku duyma ($\chi^2=3.462; p=484$) durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark gözlenmemiştir. Bu sonuçlar bize, önceki afet deneyimlerinin Kocaeli 112 acil yardım personeli üzerinde negatif yönde bir etkisinin olmadığını; bu personelin yeni bir afet durumunda çalışmaya hazır olduğunu düşündürmüştür.

Afetlerde mortaliteden çok fiziksel ve psikolojik travmaya bağlı olarak çeşitli morbiditelerde artış görülür. Afet yaşama, afet bölgesi-

Tablo 6. Kocaeli ili 112 acil yardım birimlerinde araştırmaya katılan personelin marmara depremine bağlı ruhsal travma yaşama durumları

Personelin Marmara Depremine Bağlı Gösterdikleri Ruhsal Travma Tepkileri		
	Sayı	%
Depremi Hatırlatan Şeyler Nedeniyle Korku ve Kaygı Yaşaması		
* Yaşadım	22	23.9
* Yaşamadım	70	76.1
TOPLAM	92	100.0
Depremi Hatırlatan Şeylerden Uzak Durmak İçin Çaba Harcaması		
* Çaba harcadım	18	19.6
* Çaba harcamadım	74	80.4
TOPLAM	92	100.0
Kendini Diken Üstünde Ve Tetikte Hissetmesi		
* Hissettim	22	23.9
* Hissetmedim	70	76.1
TOPLAM	92	100.0
Kendini Künt, Kopuk, İlgisiz Hissetmesi		
* Hissettim	10	10.9
* Hissetmedim	82	89.1
TOPLAM	92	100.0
Ruhsal Tedavi Ve Danışmanlık İhtiyacı Hissetmesi		
* Hissettim	8	8.7
* Hissetmedim	84	91.3
TOPLAM	92	100.0
Kendini Ruhsal Olarak Nasıl Hissettiği		
* Çok kötü	2	2.2
* Kötü	9	9.8
* Normal	34	37.0
* İyi	37	40.2
* Çok iyi	10	10.9
TOPLAM	92	100.0
Ruhsal Sorunlar Nedeniyle İlaç Kullanması		
* Kullanmıyorum	92	100.0
TOPLAM	92	100.0

Tablo 7. 112 Personelinin cinsiyeti ile depremde çalışmakla ilgili endişe duyma durumu arasındaki ilişki

Kişisel özellikler	Depremde çalışmakla ilgili endişe		Anlamlılık (χ^2)
	Duyuyorum	Duymuyorum	
	%	%	
Cinsiyet			p=.016
Kadın	80,0	20,0	
Erkek	52.2	47.8	

ne yakınlık, fiziksel yaralanmanın derecesi, tanıklık ettiği görüntüler, yakın kaybı travma sonrası stres bozukluğunun ortaya çıkmasında hazırlayıcı faktörlerdir. Afete maruz kalanların %30-40'ında ilk bir yıl içinde görülen psikolojik morbidite hızı ikinci yıldan sonra azalmaya başlar (3). Sonuçlara bakıldığında Araştırmaya katılan Kocaeli ili 112 acil yardım birimlerinde çalışan personelin afete bağlı ruhsal tepkileri depremin 5. yılında %10 ile 29 oranında yaşadıkları ve yaklaşık %9 oranında da tedaviye gereksinim duydukları saptanmıştır. Bu sonuçlar literatür ile de benzerlik göstermektedir (15).

Afetler ve benzer travmatik olaylarla sıklıkla karşılaşan ve çoğunlukla da ilk müdahaleyi yapmak durumunda olan bu personellerin ruhsal yönden desteklenmesi ve olası diğer afetlere hazırlanması da gerekir.

Araştırmaya katılan personel ruhsal sorunları olduğunda en fazla yakınlarından yardım aldıklarını (%42.4; 39 kişi) belirtmişlerdir. Kişiler için en iyi destekleyici grup aile ve yakınlarıdır (3). Araştırmaya katılan personelin ruhsal sorunları olduğunda en fazla yakınlarından destek almaları bunu destekler niteliktedir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışmasının söz konusu olmadığını bildirmişlerdir.

Kaynaklar

1. Akdur R. Afetlere Hazırlık Ve Afet Yönetimi. Afetlerde Sağlık Hizmetleri Yönetimi Kurs Notları. Ankara: 2001: 41-2.
2. Sercan, M. Felaket Sonrasında Ruh Sağlığı Hizmetleri ve Psikososyal Destek Yöntemleri, Psikolojik Travma ve Sonuçları, İstanbul: 2003. p. 133-34.
3. Babaloğlu, N. Afetlerde Ruhsal Yardım. Afetlerde Sağlık Hizmetleri Yönetimi Kurs Notları. Ankara: 2001. p. 201-226.
4. Kılıç, C. Ruhsal Travma Sonrası Stres Bozukluğu Gelişiminin Belirleyicileri: Bir Gözden Geçirme, Aker T, Önder E, Editörler. Psikolojik Travma ve Sonuçları. SUS Yayınları İstanbul: 2003. 60.
5. Yılmaz, B. Yardım Çalışanlarında Travmatik Stres. Klinik Psikiyatri. 10. 2007: 137-47.
6. Eriksson C. Vande Kemp H. Gorsuch R ve ark. Trauma exposure and ptsd symptoms in international relief personel. j trauma stres. 2001; 13: 205-11.
7. Weiss D. Marmar C. Metzler T ve ark. Predicting symptomatic distress in emergency services personnel. J Consult Clin Psychol. 1995; 63:361-368.
8. Lerias D. Byrne MK. Vicarious traumatization: Symptoms and predictors. Stress Health. 2003 19: 129-38.
9. Sungur M. Kaya B. The onset and longitudinal course of a man-made post-traumatic morbidity: Survivors of the Sivas disaster. Int J Psych Clin Prac. 2001; 5: 195-202.
10. Türkiye-Marmara Depremi Sağlık Sektöründeki Zararın Ön Değerlendirilmesi ve Yardım Programı (Dünya Bankası Misyonu 1-10 Eylül 1999 İnsani Kalkınma Birimi Doğu Avrupa ve Orta Asya Bölgesi), Afetlerde Sağlık Hizmetleri Yönetimi Kurs Notları. Ankara: 2001. 70.
11. Aker, T. Felaketlerle Uğraşmak Tüketebilir. Temel Sağlık Hizmetlerinde Psikososyal Travmaya Yaklaşım. İstanbul: 2000. 26.
12. İnan, F. H. Afetlerde Acil Sağlık Hizmetleri Ve 112. Afetlerde Sağlık Hizmetleri Yönetimi Kurs Notları. Ankara: 2001. 153-62.
13. Barton A. Blanchard EB. Hickling EJ. Antecedents and consequences of acute stress disorder among motor vehicle accident victims. Behav Res Ther. 1996; 34: 805-13.
14. Vickio CJ. Developing beliefs that are compatible with death: Revising our assumptions about predictability, control, and continuity. Death Studies. 2000; 24: 739-58.
15. Weiss D, Marmar C, Metzler T ve ark. Predicting symptomatic distress in emergency services personnel. J Consult Clin Psychol. 1995; 63: 361-8.